

Pagini remarcabile sînt închinat studiului simetriei și proporțiilor arhitecturii populare, bazate pe rapoarte simple, comensurabile, care, deși aplicate intuitiv de meșterii populari, au dus la crearea atîtor exemplare de mare frumusețe. La aceasta a contribuit și înclinarea firească a românului către forme pitorești, atenuarea unor forme geometrice sau simetriei rigide, întîlnindu-se dimpotrivă o asimetrie de mare farmec, „ca o expresie a vieții însăși”.

Așa cum se prezintă, *Arhitectura populară din România* este o lucrare de studiu, dar și de inițiere și de atragere spre un tărîm mai puțin cercetat. Deși scrisă de un specialist, cartea nu are rigiditatea sau răceala unui tom savant, la aceasta contribuind și stilul, ușor înflăcărat și poetic pe alocuri, însușind subiectul, ca și micile tablouri descriptive — în care monumentul este integrat peisajului înconjurător (ca la biserica din Șurdești); prezența citatelor ce preced fiecare capitol, indică similitudini de concepții sau imagini intuitive, aparținînd unor gînditori și conoscători profunzi ai sufletului poporului românesc: Lucian Blaga, Geo Bogza, Henri Focillon.

Foarte frumoasă și variată, ilustrația este superioară prin concepție și realizare, atît volumului anterior cit și multor altor lucrări de specialitate. Pentru toate obiectivele citate în text se fac trimiteri pe marginea paginii la partea doua a lucrării, constînd din fotografii (de ansambluri și detalii) și desene (planuri, secțiuni, vederi generale, detalii). Prin această argumentație vizuală textul cîștigă evident în claritate, ca și cititorul, care poate urmări mai lesne expunerea autorului.

Realizarea cărții de față de către Editura Meridiane este deosebit de izbită, ca format, acurateță a machetei, calitatea ilustrațiilor (minus corectura, defectuoasă), cu adăugarea rezumatelor și listelor de ilustrații în trei limbi de circulație mondială, militîndu-se astfel pentru cunoașterea în cercuri cit mai largi a acestui important capitol al culturii noastre populare, atît în țară cit și în străinătate. Dar tocmai acest scop al Editurii Meridiane, o accesibilitate cit mai largă, se împotrivesc tipăririi unor lucrări ample de strictă specialitate, cu un aparat critic bogat.

Iată de ce ne socotim îndreptățiți să formulăm unele deziderate privind o sinteză exhaustivă a arhitecturii populare românești, atît de necesară pentru studii și cunoaștere aprofundată: această nouă ediție să stea la baza unei astfel de lucrări, atotcuprinzătoare,

în care să se reflecte întreaga experiență de teren și cunoștințele de specialitate ale autorului.

Am dori să fie extinse considerațiile de ordin istoric, lingvistic, geografic, economic, social, etnografic, cu referiri la izvoarele arheologice, documentare, literatură de specialitate; să fie prezentate pe lingă elemente net autohtone și altele răsbindite pe o arie mult mai largă, ca acoperișul moldovenesc de paie cu trepte la colțuri, întîlnit din Cehoslovacia pînă în țările nordice, casa cu foișor, prezentată într-o interrelație balcano-dunăreană, luîndu-se în considerare și aspectul oriental.

La studierea locuinței, trebuie amintite și pivnițele de forme variate, de la cele mai simple la cele cu bolți de zidărie sau piatră nefasonată: interesante sînt — prin vechime, inventivitate, realizare artistică — și unele elemente de detaliu ca sistemul de incuitori la uși, porți, ferestre.

Dintre anexele locuinței nu se menționează decît pe scurt și în general șura; ori și aceasta are unele variante cum este șura drăgușenească, cuprinzînd și aria de treierat. Mai există și alte categorii de dependințe întîlnite însă peste tot și folosite: astfel bucătăria de vară este nelipsită din băutura gospodăriei, construită fie din birne de lemn la munte, vîruițe, sau din zidărie la deal, iar în sud din chirpici, adeseori înlocuită cu străvechiul cuptor de piine și cu plita afară, uneori sub un acoperiș. Cămara de alimente îmbracă și ea diferite forme deosebite de interesante după zona de origine: pe Valea Arieșului, ca o căsuță alături de casa mare, cu un acoperiș înalt de paie, cu pridvor și dedesubt pivniță; în Gorj „jicnița” din birne de lemn etc. Se mai pot semnală în cadrul gospodăriei „pimița” gorjenească pentru păstratul uneltelor, pătulele cu forme originale și variate din sudul țării, adăposturile pentru animale — porci, vite — „găbănașul” din zona Miercurea Ciuc, porumbarele. Construcțiile anexe prezintă forme variate, rezolvări ingenioase, elemente decorative — ca de pildă ușile șurilor maramureșene, încît merită o prezentare mai amănunțită.

Fintinile ocupă un loc aparte cu diferitele lor tipuri, de la fintina cu cumpănă răsbindă pe o mare arie geografică, la puțurile de lemn cu ghizduri frumos fasonate din piatră sau „fintinile cu cai” din Vilcea.

Intitulînd capitolul „Aspecte monumentale

ale arhitecturii populare — bisericile de lemn”, autorul nu a inclus aici, dar nici în altă parte, troițele. Și aceste construcții legate de cult au o certă valoare arhitectonică și artistică.

Analizînd influența arhitecturii populare asupra celei orășenești, aportul direct, autorul include cîteva pagini originale acestui studiu. S-ar putea aduce aici unele sugestii privitoare la construcțiile în stil tradițional, la sistematizarea modernă a satelor, pentru evitarea unor tipuri pseudopopulare hibride, deseori întîlnite.

În cadrul referirilor la obiectivele de pe teren, credem că se puteau include și unele zone mai puțin cercetate dar cu realizări remarcabile ca: Bihorul, Sălajul, cu biserică și case de lemn de mare frumusețe arhitectonică, Valea Dunării, Bărağanul — cu unele tipuri de cuptoare sau construcții tipice din lut etc.

De asemenea, se puteau menționa și exemplare din celelalte muzee din aer liber din țară nu numai din Muzeul satului, în special la capitolul instalații tehnice sau construcții vinicole (Dumbrava Sibiului, Muzeul viticulturii și pomiculturii Golești, Muzeul etnografic din Parcul Hoia — Cluj). Salvarea a nenumărate monumente de arhitectură și artă populară prin dezvoltarea rețelei de muzee etnografice în aer liber este o acțiune care trebuie neapărat pomenită, importanța ei pe plan național și internațional ne mai trebuind să fie subliniată în rîndurile de față.

Completarea aparatului critic pentru o lucrare de studiu este absolut necesară. Din bibliografie lipsesc lucrări clasice pentru studiul anumitor probleme ca *Bisericile din Bihor* — Coriolan Petranu, „Arta populară românească” editată de Institutul de Istoria artei în 1969, cu un vast capitol privind arhitectura populară, I. D. Ștefănescu — *Arta veche a Maramureșului*, ca și numeroase articole din publicațiile muzeelor — Anuarul Muzeului satului, Cibinium etc.

Un indice-glosar, cu termeni tehnici de origine populară cu explicația lor și cu indicarea paginii din text, este iarăși extrem de necesar.

Am menționat cele de mai sus cu dorința de a avea un material complet de studiu al arhitecturii populare, fiind convinși că o nouă ediție, într-un format extins, va fi și mai utilă și, cel puțin tot atît de bine primită.

VALENTINA BUȘILĂ

GRIJA FAJĂ DE MONUMENTE — O DATORIE CETĂȚENEASCĂ, PATRIOTICĂ

Pornind de la considerentul că monumentul de cultură este o dovadă nemijlocită a nivelului de dezvoltare a tehnicii, științei și artei de pe o anumită treaptă de dezvoltare social-economică și de la necesitatea folosirii sale ca un instrument de influențare directă a conștiinței oamenilor, de educare a lor în spiritul admirației și prețuirii valorilor trecutului nostru istoric, apare ca o obligație cetățenească, patriotică, a noastră a tuturor, de a acorda o atenție deosebită identificării, cercetării, protejării, conservării și restaurării tuturor monumentelor de cultură care prin valoarea lor istorică, arhitectonică sau artistică se integrează patrimoniului cul-

turii noastre naționale. Dispunem de un patrimoniu extrem de bogat și variat. Avem monumente care prin specificul lor pot fi considerate unicate și cu atît mai mult grija noastră față de aceste produse ale creației și ingeniozității populare se cere sporită.

Gradul de civilizație al unui popor se judecă îndeobște și în funcție de contribuția sa la dezvoltarea culturii universale. Putem afirma fără rezerve, că poporul nostru, prin ceea ce a creat secol de secol, milenii, se așează printre acele popoare cu participare majoră la patrimoniul culturii universale.

Așa cum documentul de arhivă sau obiec-

tul de muzeu devine un argument în cunoașterea sau înțelegerea unei epoci, unui eveniment sau unui fenomen, la fel trebuie considerat și monumentul — fie el arheologic, istoric, artistic, arhitectonic, de artă populară, — care exprimă, am putea spune, mai complet și complex caracteristicile epocii în care a fost creat — gradul de dezvoltare al tehnicii, al artei, dezvoltarea socială, chiar situația politică a vremii ș.a. Tocmai de aceea, grija pentru aceste dovezi incontestabile ale trecutului nostru istoric se cere sporită, pornind de la considerentul că procesul de degradare poate fi mult mai rapid în comparație cu colecțiile de muzee

de muzeu sau cele de arhivă, deoarece monumentele sînt supuse în permanență acțiunii distructive a agenților externi, fizici sau chimici. Așa cum sîntem obligați să ne îngrijim de menținerea lor în timp, tot la fel trebuie să veghem asupra integrității și păstrării autenticității lor, revenind iarăși la comparația cu documentul de arhivă, comparație pe care noi am făcut-o cu alte ocazii, cînd spuneam că, a interveni în schimbarea originalității monumentului din dorința de a-l face „mai frumos”, după gustul nostru de astăzi, este la fel de grav ca și falsificarea unui document de arhivă.

Preocupări pentru cercetarea, conservarea și valorificarea acestor monumente în scop științific și educativ sînt mai vechi în țara noastră. Dacă ar fi să amintim numai perioada de activitate fecundă în acest domeniu desfășurată de oameni de prestigiu în prima jumătate a secolului nostru sub directă îndrumare a Comisiunii Monumentelor Istorice, în fruntea căreia se afla savantul de renume mondial Nicolae Iorga, ar fi de ajuns pentru oricine vrea să cunoască tradițiile prestigioase ale școlii românești de restaurare a monumentelor.

În 1955, prin Hotărîrea Consiliului de Miniștri nr. 661 se face o nouă reglementare cu privire la păstrarea și folosirea monumentelor de cultură, subliniindu-se că: „Monumentele de cultură sînt bunuri care au o deosebită importanță arheologică, istorică, arhitectonică sau artistică, reprezentînd dovezi materiale ale dezvoltării culturii pe teritoriul patriei noastre sau ale desfășurării unor evenimente importante din trecutul său. Monumentele de cultură se află sub protecția statului”.

În aceeași Hotărîre art. 8, prevede că: „Monumentele de cultură împreună cu cadrul corespunzător și zona lor de protecție, indiferent dacă aparțin persoanelor juridice sau fizice, pot fi folosite, fără însă a le aduce prejudicii. Conducătorii instituțiilor, întreprinderilor și organizațiilor de stat, cooperatiste sau obștești și toți acei în folosința cărora se găsesc monumente de cultură sînt direct răspunzători pentru stricăciunile sau degradările ce s-ar produce din vina lor pentru reaua întreținere a acestora, a terenurilor ocupate de monumente, a zonelor de protecție (inclusiv plantațiile) precum și pentru lipsa de organizare a pazei cuvenite acestor monumente”.

Grija statului nostru față de monumente a fost concretizată și prin crearea cadrului organizatoric în care să se desfășoare activitatea de conservare și valorificare a monumentelor, asigurîndu-se totodată baza materială necesară. Numai în ultimii zece ani s-au alocat cca. două sute milioane lei pentru restaurări de monumente.

Cu toate acestea, au scăpat din atenția celor investiți să vegheze asupra acestui patrimoniu al culturii noastre naționale — și răspunderile au fost concretizate prin H.C.M. mai sus numită — unele categorii de monumente legate de ingeniozitatea tehnică și creația artistică populară. Ne referim în deosebi la instalațiile de tehnică populară (mori de apă și de vînt, pive, viltori, joagăre, gospodării și chiar așezări ș.a.) și într-o măsură la monumentele arheologice aflate în stare de ruină și la stațiunile arheologice.

Era necesară, și nu este tirziu încă, o acțiune de prospectare, inventariere și luare

în protecție a tuturor monumentelor de toate categoriile pe fiecare județ în parte. Aceasta ar ajuta la transpunerea lor pe harta dezvoltării economice a fiecărui județ în așa fel încît acțiunea de sistematizare a localităților urbane și rurale, de amplasare a noilor obiective industriale să se facă în cunoștință de cauză, pentru evitarea condamnării monumentelor istorice. Se creează astfel posibilitatea, pe de o parte a conservării și integrării în urbanistica modernă a monumentelor sau a complexelor monumentale, iar pe de altă parte de cercetare prealabilă a stațiunilor arheologice din zonele afectate de amplasarea unor obiective industriale și de evitarea condamnării monumentelor aflate în stare de ruină din zonele în cauză.

O acțiune comună a instituțiilor și instituțiilor de specialitate oferă posibilitatea realizării în timp util a acestor necesități.

De altfel, în unele județe există inițiative și preocupări în acest sens. Ne gîndim în special la județele Hunedoara, Constanța și Tulcea.

Județul Hunedoara, în ședința Comitetului executiv al Consiliului popular din 29 septembrie 1971 la inițiativa și sub conducerea tov. Ioachim Moga prim secretar al Comitetului Județean Hunedoara al PCR și președinte al Consiliului Popular Județean a luat în discuție problema îmbunătățirii activității de sistematizare a localităților din județul Hunedoara. În urma acestei ședințe a fost emisă Hotărîrea nr. 12 în care, printre alte măsuri, sînt prevăzute și următoarele în legătură cu problema în discuție:

Așa spre exemplu art. 15 prevede:

— Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă — Direcția de sistematizare, arhitectură și control și comitetele executive ale consiliilor populare municipale, orașenești și comunale vor iniția un program de conservare, vizînd monumente istorice, construcții, instalații tehnice și ateliere meșteșugărești singulare sau în grupe, gospodării, ulițe de sate, așezări întregi în puncte și zone de interes etnografic pregnant. În acest sens vor fi inventariate pînă la data de 30 iunie 1972 toate satele cu valori ale arhitecturii tradiționale, populare de certă valoare.

Art. 16. Comitetele executive ale Consiliilor populare municipale și orașenești — Direcția sistematizare, arhitectură și control, și Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă începînd cu anul 1972 vor pune în valoare monumentele istorice și edificiile importante asigurîndu-le iluminatul decorativ, iar în zonele centrale și parcuri vor fi realizate grupuri statuare și fîntini decorative.

Art. 17. Comitetul executiv al Consiliului popular județean în colaborare cu Direcția monumentelor istorice, va întocmi, în cursul anului 1972, un studiu de consolidare, conservare și cercetare științifică a monumentelor complexului cetăților și așezărilor dacice din munții Orăștiei și va urmări asigurarea fondurilor pentru realizarea acestor lucrări.

Art. 18. Comitetul de cultură și educație socialistă va urmări elaborarea pînă la sfîrșitul anului 1972 a unor proiecte de sistematizare pentru zona amfiteatrului roman și termele de la Vețel, cetatea Colței și castelul Sf. Mărie-Orlea.

Art. 19. Comitetul executiv al Consiliului popular județean va definitiva pînă la data

de 30 iunie 1972, cu Direcția monumentelor istorice, programul de prospectare a zonei de protecție monumentelor din Sarmizegetusa cu interdicții de construcții în zona de protecție.

Art. 20. Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă și Direcția de sistematizare, arhitectură și control, vor elabora pînă la sfîrșitul anului 1972 un album de popularizare a tuturor monumentelor istorice și construcțiilor de certă valoare arhitecturală și tehnică de pe teritoriul județului Hunedoara.

În județul Constanța, au fost organizate la nivelul primului secretar al Comitetului județean al Partidului Comunist Român, mai multe întîlniri cu specialiști de la Academia de științe sociale și politice, Direcția monumentelor istorice și de artă, Direcția muzeelor și din alte sectoare, pentru realizarea coordonării acțiunilor de prospectare, cercetare, restaurare și valorificare turistică a monumentelor din cuprinsul județului, acordîndu-se pe plan central mijloacele financiare necesare.

În acest context ni se pare că trebuie de asemenea să ne oprim asupra inițiativei Muzeului „Delta Dunării” din Tulcea, care cu sprijinul efectiv al Comitetului executiv al Consiliului popular județean a înființat Asociația pentru ocrotirea monumentelor, cu scopul de a da viață tuturor legilor și hotărîrilor statului și ale organelor conducătoare locale, referitoare la ocrotirea, salvarea și valorificarea cultural-educativă a monumentelor istorice și pieselor de muzeu. Sarcina principală a membrilor acestei asociații o constituie întreținerea monumentelor și semnalarea oricărei descoperiri arheologice, muzeului și conducerii asociației.

În județul Mehedinți, Muzeul „Porțile de Fier” și-a specializat o echipă de muncitori pentru intervenții urgente de întreținere a complexului de monumente aflate într-o zonă în care își are sediul muzeul.

Am dat numai cîteva exemple de preocupări care dezvăluie interesul pentru acest important sector al activității, dar formele de promovare a interesului pentru monumente pot fi mult diversificate în funcție și de cerințele specifice fiecărui județ. În orice caz se cere o activitate coordonată la nivelul întregii țări, pentru asigurarea reușitei acestei importante acțiuni. Credem că nu numai muzeografilor și arhitecților răspunzători de problemele monumentelor din cadrul direcțiilor județene de arhitectură și sistematizare (este regretabil că în cadrul unor direcții județene un asemenea arhitect cu răspundere pentru monumente nu există) dar și antrenarea obștei ar fi o cale de urmat cu atît mai mult cu cît prin „Legea organizării contribuției bănești și în muncă pentru efectuarea unor lucrări de interes obștesc”, aprobată de Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România și publicată în Scinteia din 18 decembrie 1971 la art. 2 se prevede: „De asemenea, contribuția bănească poate fi hotărîtă și pentru efectuarea unor lucrări de artă monumentală, statui, busturi, plăci memoriale și alte lucrări de asemenea natură, precum și pentru restaurarea și punerea în valoare a monumentelor istorice”.

LUCIAN ROȘU